

Eindrapportage iXperiumdesignteam HAN *Internationalisering@home*

2024-2025

“We zaten op een weg met heel veel zijweggetjes en waren nog zoekend naar wat we echt wilden bereiken, tot dat ene moment waarop alles samenkwam. Ineens zagen we waar wel behoefte aan was en hoe we echte meerwaarde konden bieden: geen nieuw wiel uitvinden, maar een toegankelijke handleiding die alles wat er al bekend en ontwikkeld is over internationalisering@home voor iedereen binnen handbereik brengt.”

(docent, in evaluatiegesprek 19-11-2025)

Internationalisering@home bij de Academie Educatie en De Onderwijsspecialisten

Kees-Jan van Oorsouw (HAN, Academie Educatie, lerarenopleider en coördinator internationalisering), Roberto Alvarez (HAN, Academie Educatie, lerarenopleider economie), Vincent Verhoeven (leraar Onderwijsspecialisten), Itske Tersteeg (coördinator Onderwijsspecialisten), Daphne Ariaens (iXperium, procesbegeleider), Kirsten de Ries (iXperium, onderzoeker)

Aanleiding en praktijkvraag

De minor ‘onderwijs in internationaal perspectief’ van AE is één van de grotere minoren van Nederland met ongeveer 200 studenten per jaar. Dit zijn zowel Nederlandse studenten (TGLO en pabo), die binnen de minor internationale reizen maken of stagelopen, als internationale studenten die een semester in Nijmegen aan de HAN studeren. Inhoudelijk komen aspecten als mondialisering, globalisering en internationalisering (zowel binnen het onderwijs als daarbuiten) aan bod en studenten leren in deze minor hun eigen wereldburgerschap en het wereldburgerschap van hun leerlingen te versterken. Dit betekent dat de studenten leren hun leerlingen voor te bereiden op een internationale en multiculturele samenleving waarbij economie, politiek, communicatie, informatievoorziening, entertainment en vakantieverkeer vanuit een ander paradigma worden gezien. Het uitgangspunt hierbij is dat studenten letterlijk en figuurlijk grenzen verleggen en op basis hiervan perspectieven verbreden.

Vanwege Covid-19 was het in 2020-2022 noodzakelijk om onderwijs op afstand te realiseren voor de studenten van de minor. Binnen het onderwijsteam is besloten om na deze lockdowns de studenten die liever niet reizen, voor wie het lastig is te reizen, of die in het buitenland stagelopen, de mogelijkheid te blijven bieden om het onderwijs digitaal op afstand te (blijven) volgen. Specifiek willen de lerarenopleiders en leraren een leerlijn ‘internationalisering@home’ gaan ontwikkelen, waarbij de inhoudelijke nadruk ligt op het hierboven beschreven wereldburgerschap, aangevuld met een stukje duurzaamheid: leerlingen internationaliseren met een minimale ecologische voetafdruk. Dit wordt een onderwijskundige eenheid die de academie wil aanbieden aan de studenten, waarbinnen de studenten leerarrangementen ontwikkelen om de leerlingen van hun stageschool in het po, vo of mbo, in verschillende landen, bewuste wereldburgers te maken. Door deze invulling van de onderwijseenheid ontstaat een mooie kans om verbinding te leggen tussen de stagescholen van de studenten en zo de leerarrangementen die de studenten ontwerpen een extra dimensie te bieden in een stukje internationale samenwerking tussen de leerlingen van de verschillende stagescholen. Hiermee krijgt de invulling van internationalisering op deze scholen een boost en geeft de academie de studenten van de minor iets extra’s mee wat zij hun stagescholen kunnen bieden.

Een belangrijk uitgangspunt van de Academie Educatie is om alle opleidingstrajecten aan te laten sluiten bij de persoonlijke leerbehoefte van studenten. Flexibiliseren is (onder andere) hun antwoord op de wensen uit het werkveld, de sectorraden en het ministerie van OCW ten aanzien van de lerarenopleidingen. De Academie Educatie heeft een duidelijke visie ten aanzien van gepersonaliseerd leren met ict waarbij alle studenten worden opgeleid met de competenties om te kunnen leren en lesgeven met en over ict. De minor ‘onderwijs in internationaal perspectief’ heeft al een heel gepersonaliseerd karakter omdat de studenten zelf hun leertraject samenstellen op basis van de onderwijseenheden die worden aangeboden. Verder wil het onderwijsteam de invulling van de door het designteam te ontwikkelen onderwijseenheid zo open mogelijk houden en de inhoud aanpassen aan de studenten die voor deze onderwijseenheid kiezen. Dit beogen ze door inspiratie, workshops en input te leveren op basis van de praktijk en behoeften van de studenten. Dit vraagt

een andere manier van het ontwerpen van onderwijs door de betrokken opleiders, en de lessen die ze hieruit kunnen trekken, bieden voor de hele academie relevante inzichten in het kader van flexibiliseren en digitaliseren. Deze invulling van het onderwijs maakt daarnaast dat studenten medeontwerper worden van hun eigen onderwijs, ofwel meer regie nemen op hun eigen leren. Het idee is dat ze hierdoor beter in staat zullen zijn om in hun verdere beroepspraktijk op dezelfde manier meer regie te leggen bij hun leerlingen.

Bij de Onderwijsspecialisten (een stichting voor speciaal basisonderwijs en voortgezet onderwijs) speelt een vergelijkbare vraag: niet alle leerlingen (en studenten) kunnen een reis maken door hun (medische- en/of thuis-) situatie of zorg die zij nodig hebben. Ict maakt internationaliseren voor grotere groep mogelijk en meer inclusief. Vanuit deze context wil men graag onderzoeken met de HAN hoe men tot een gedegen en waardig product kunnen komen waar leerlingen en studenten gebruik van kunnen maken.

De gezamenlijke praktijkvraag was bij de start van het designteam nog niet helemaal uitgekristalliseerd. (Deel)vragen die het designteam wil verkennen zijn:

- Hoe kunnen we ict benutten om onze leerlingen/studenten te ontwikkelen op het gebied van (wereld)burgerschap, internationalisering en duurzaamheid?
- Hoe kunnen we onze studenten leren m.b.v. ict hun eigen leerlingen te onderwijzen op het gebied van (wereld)burgerschap, internationalisering en duurzaamheid?
- Hoe kunnen we de onderwijseenheid 'internationalisering@home' duurzaam vormgeven met behulp van de inzet van ict, zonder afbreuk te doen aan het internationale aspect (aangezien studenten minder reizen)?
- Kunnen we een tool bedenken om zinvolle digitale modules, lessen, workshops e.d. van internationale partners in het programma op te nemen?
- Kunnen we scholen uit de regio motiveren te participeren in dit programma zodat hun leraren en leerlingen (wereld)burgerschap meer inhoud kunnen geven?
- Hoe kunnen we meer vraaggestuurd en op maat invulling geven aan een onderwijseenheid op afstand gericht op internationalisering met behulp van ict?
- Wat hebben we nodig om studenten meer de rol van medeontwerper te geven van hun eigen onderwijs?

Deze vragen zijn samengebracht tot de volgende hoofdvraag:

Hoe kunnen we internationalisering zo vormgeven dat alle studenten en leerlingen kunnen deelnemen, ongeacht hun mogelijkheden om te reizen?

De deelvragen hierbij zijn:

- Hoe kunnen we ict benutten om onze leerlingen/studenten te ontwikkelen op het gebied van (wereld)burgerschap in een nieuwe onderwijseenheid 'internationalisering@home'?
- Hoe kunnen we de onderwijseenheid 'internationalisering@home' zo vormgeven dat het bijdraagt aan de interculturele sensitiviteit van studenten zonder dat ze hoeven te reizen?

Gedurende het eerste jaar van oriëntatie, verkenning en gesprekken met interne en externe partners werd de initiële vraag verder geconcretiseerd. De lerarenopleiders zagen in dat er behoefte was aan een praktische, didactisch onderbouwde ondersteuning voor collega's die internationale online samenwerking in hun onderwijs willen vormgeven. Dit leidde tot de definitieve, designteam-brede praktijkopdracht:

Het ontwikkelen van een evidence-informed interactieve handleiding ontwikkelen waarmee lerarenopleiders en leraren ict-rijke, online leerarrangementen kunnen ontwerpen die bijdragen aan de interculturele sensitiviteit van studenten en leerlingen.

Deze praktijkvraag vormt de basis van het designteam en de producten die in deze eindrapportage worden beschreven.

Werkhypothese

Het designteam heeft de volgende werkhypothese opgesteld:

Werkhypothese

Door gebruik van een ict-rijk leerarrangement in de vorm van een blauwdruk/handleiding voor lerarenopleiders en leraren (in opleiding) voor het vormgeven van online onderwijs met internationalisering, met daarin onder andere aandacht voor inzet van ict en de didactiek rond deze ict (bijvoorbeeld inzet van tool voor op afstand samenwerken aan documenten, voor online overleggen etc.)

Verwacht wij voor interculturele sensitiviteit en internationalisering

Onder lerarenopleiders, leraren, studenten van AE en leerlingen van de OWSp

Te bereiken dat

1. lerarenopleiders, leraren, studenten en leerlingen interculturele sensitiviteit ontwikkelen,
2. terwijl het onderwijs rond internationalisering duurzamer en inclusiever is.

Omdat de handleiding het realiseren van (gedeeltelijk) online internationale samenwerking (internationalisering@home) tussen studenten voor lerarenopleiders en leraren laagdrempeliger maakt en studenten op deze manier in aanraking komen met andere culturen en hiermee samenwerken, zonder te hoeven reizen.

En dat zie ik aan interculturele sensitiviteit – lerarenopleiders, leraren en studenten die om kunnen gaan met culturele verschillen en gedrag vertonen dat past bij iedere student.

(En dat lerarenopleiders, leraren en studenten AE online bijeenkomsten kunnen organiseren die deze interculturele sensitiviteit in zich hebben).

Leerarrangement

In dit designteam kreeg het leerarrangement vorm als een praktische, modulair opgebouwde handleiding voor leraren die online internationaliserende leeractiviteiten willen ontwerpen en begeleiden. De handleiding vertaalt de brede vraag rondom internationalisering@home naar een concreet en toegankelijk ontwerp- en begeleidingsinstrument dat bruikbaar is voor lerarenopleiders, leraren in het po/vo/mbo/vso, teams van De Onderwijsspecialisten en studenten in de lerarenopleidingen.

Onderdelen van het leerarrangement Digital interactive stories bij de Academies Educatie en IT & Mediadesign

	<p>Doelgroep</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lerarenopleiders van AE en leraren van DOS • En in tweede instantie (waar eigenlijk de focus ligt) studenten van AE en leerlingen van OWSp
---	-------------------------	---

 <p>Doel</p>	<p>Het doel van de handleiding is om lerarenopleiders en leraren te ondersteunen bij het ontwerpen van digitale internationale leeractiviteiten die bijdragen aan de interculturele sensitiviteit van studenten en leerlingen.</p> <p>De handleiding is ontworpen vanuit de overtuiging dat interculturele ontwikkeling ook zonder fysieke reizen mogelijk is en in sommige contexten internationaliseringsactiviteiten daardoor toegankelijker worden. Ze biedt structuur voor zowel ervaren lerarenopleiders en leraren als beginners in internationaal of ict-rijk onderwijsontwerp en maakt qua werkvormen onderscheid in moeilijkheidsgraad.</p>
 <p>Leerinhoud</p>	<p>De inhoud van de handleiding bestaat uit drie verweven componenten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Interculturele sensitiviteit en communicatie De handleiding maakt gebruik van theoretische kaders zoals ICC-modellen, Chen & Starosta's Intercultural Sensitivity, Deardorff's Process Model en elementen uit CQ-literatuur. Studenten en leerlingen leren hoe zij perspectieven kunnen herkennen, culturele verschillen kunnen hanteren en met respect en nieuwsgierigheid communiceren in een digitale context. 2. Digitale didactiek en online samenwerkingsvaardigheden Naast intercultureel leren draait de handleiding om online samenwerken: het maken van digitale afspraken, netiquette, rollen binnen internationale groepen, omgaan met taalverschillen, en het leren structureren van digitale uitwisseling. 3. Het ontwerp van ict-rijke leeractiviteiten Lerarenopleiders en leraren worden stapsgewijs begeleid in het ontwerpen van online ontmoetingen en opdrachten. De handleiding biedt formats, beslispunten, voorbeeldactiviteiten en checklists. Daarmee ontstaat een blauwdruk die lerarenopleiders en leraren helpt om internationalisering@home zowel pedagogisch als technisch verantwoord vorm te geven.
 <p>Leeractiviteiten en werkvormen</p>	<p>De handleiding biedt werkvormen die in het designteam zijn ontworpen, getest of doorontwikkeld. Deze variëren van laagdrempelige digitale kennismakingsactiviteiten tot diepgaande interculturele uitwisselingen. Voorbeelden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • voorbereidingsopdrachten waarin studenten hun eigen culturele bril onderzoeken; • digitale kennismakingsvormen met behulp van video, chat of breakout rooms; • coöperatieve groepsopdrachten die studenten samen met internationale partners uitvoeren; • reflectieopdrachten waarin studenten culturele misverstanden analyseren; • opdrachten waarin expliciet geoefend wordt met digitale etiquette (netiquette), een thema dat in het proces meerdere keren als essentieel werd benoemd;

	<ul style="list-style-type: none"> • begeleidende instructies voor docenten over hoe veilig digitaal contact wordt gewaarborgd. <p>De handleiding is niet een verzameling van losse werkvormen, maar biedt een didactische opbouw: van voorbereiding, naar interactie, naar reflectie en verwerking. Dat sluit aan bij de thematiek van intercultureel leren, dat vraagt om bewustwording, ervaring en terugkijken.</p>
 <p>Rol van de leraar of begeleider</p>	<p>Een terugkerend inzicht uit het proces was dat online interculturele uitwisseling staat of valt met begeleiding. De handleiding besteedt daarom uitgebreid aandacht aan de rol van de leraar/lerarenopleider.</p> <p>Lerarenopleiders/leraren begeleiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de voorbereiding van studenten (verwachtingen, doelen, veiligheid); • de uitvoering van online opdrachten (communicatievormen, afspraken, rollen); • de reflectie achteraf (culturele verschillen duiden, misverstanden bespreken); • het versterken van een veilig klimaat, waarin studenten durven te spreken; • de interculturele sensitiviteit als proces, niet als eenmalige ervaring.
 <p>Tijd</p>	<p>De handleiding is ontworpen om flexibel in te passen in verschillende curricula. De stappenplannen maken het mogelijk dat leraren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • één activiteit kunnen uitvoeren binnen een les; • een hele reeks activiteiten kunnen inbedden in een module; • internationalisering@home als doorlopende leerlijn kunnen inzetten, verspreid over studie jaren.
 <p>Leeromgeving</p>	<p>De leeromgeving voor internationalisering@home bestaat uit een combinatie van digitale tools en platforms waarbinnen studenten en leerlingen veilig en betekenisvol met internationale partners kunnen samenwerken. De handleiding gaat uit van een hybride digitale leeromgeving: een vertrouwde basisomgeving (zoals MS Teams, Brightspace of Google Workspace) die wordt aangevuld met geschikte communicatie- en samenwerkingsinstrumenten. Lerarenopleiders/leraren kiezen binnen deze omgeving bewust voor tools die passen bij hun leerdoelen en bij de technische en taalkundige mogelijkheden van partnerscholen.</p> <p>De leeromgeving moet zo worden ingericht dat studenten stap voor stap kunnen toewerken naar online interculturele interactie. Voorbereidingsopdrachten vinden meestal plaats binnen de eigen onderwijsinstelling, in een digitale leeromgeving waarin studenten ruimte hebben om veilig te oefenen met reflecties, kennismakingsactiviteiten en basiscommunicatie. Online ontmoetingen met internationale partners vinden vervolgens plaats in een afgesproken omgeving die voor alle partners toegankelijk is: synchrone bijeenkomsten via video, of asynchrone opdrachten via gedeelde documenten, chats of digitale prikborden.</p>

	<p>Omdat niet alle studenten en leerlingen dezelfde toegang of digitale vaardigheden hebben, biedt de handleiding richtlijnen voor een toegankelijke en inclusieve leeromgeving. Dit zijn bijvoorbeeld afspraken over taalgebruik, ondertiteling, tempo, privacy, schermruimte, timezones en het gebruik van laagdrempelige tools. Zo ontstaat een digitale omgeving waarin iedereen, ongeacht mogelijkheden om te reizen, kan deelnemen en waarin internationale samenwerking voor alle betrokkenen veilig, overzichtelijk en pedagogisch verantwoord verloopt.</p>
 <p>Toetsing/beoordeling</p>	<p>De handleiding geeft geen harde eindtoetsen, maar richt zich op formatieve evaluatie, passend bij intercultureel leren. De nadruk ligt op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • reflecties van studenten; • observaties van hun intercultureel gedrag online; • groeigerichte feedback; • dialoog over perspectiefnemen; • zichtbare keuzes in communicatie en geredigeerde producten (mail, video, presentatie). <p>Waar relevant verwijst de handleiding naar bestaande instrumenten zoals ISQ, ICCQ of portfolioformaten, zodat lerarenopleiders en leraren op meerdere niveaus kunnen beoordelen.</p>

* Gebaseerd op het curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003).

Mate van differentiatie en zelfregie en rol van ict

Ict vormt een essentieel onderdeel van internationalisering@home en maakt daarom onderdeel uit van de handleiding. De handleiding is enerzijds een middel om lerarenopleiders en leraren wegwijs te maken als zij willen starten met internationalisering@home, en biedt anderzijds een verdieping aan werkvormen en didactiek, zowel op gebied van internationalisering als ict. De handleiding ondersteunt lerarenopleiders en leraren- bij het maken van keuzes in digitale tools, passend bij leerdoelen, doelgroep en technische mogelijkheden van partnerscholen en pedagogisch-didactische overwegingen.

De handleiding bevat onder meer:

- suggesties voor platforms voor online samenwerking;
- richtlijnen voor taalondersteuning;
- principes voor inclusieve digitale communicatie;
- manieren om digitale veiligheid en duidelijke afspraken te waarborgen;
- tips voor mediakwaliteit, toegankelijkheid en tempo;
- een stappenplan voor het begeleiden van online bijeenkomsten;
- indicatoren om te bepalen welke tool past bij welk doel (ontmoeten, uitwisselen, samenwerken, presenteren, reflecteren).

Ict wordt hierdoor niet alleen een communicatiemiddel, maar een leeromgeving waarin interculturele ontwikkeling plaatsvindt. De handleiding maakt zichtbaar hoe belangrijk het is om techniek, didactiek en pedagogiek steeds in samenhang te zien.

Verschillen tussen studenten spelen een grote rol bij online interculturele samenwerking. De handleiding voorziet daarom expliciet in mogelijkheden voor differentiatie en zelfregie. Lerarenopleiders en leraren kunnen activiteiten variëren in:

- mate van complexiteit (basis – gevorderd – verdiepend);
- ruimte voor eigen inbreng (bijv. eigen casus of eigen culturele ervaringen);
- tempo en tijdstip van voorbereidingsopdrachten;
- vormen van interactie (gesprek, schrijven, video, asynchroon samenwerken).

Studenten kunnen bijvoorbeeld keuzevrijheid krijgen in hoe zij een opdracht uitvoeren, met wie ze samenwerken en op welk moment zij samenwerken (synchroon of asynchroon). De handleiding benadrukt dat zelfregie bijdraagt aan eigenaarschap: studenten nemen verantwoordelijkheid voor hun eigen interculturele leerproces en leren reflecteren op hun keuzes. Ict ondersteunt deze differentiatie doordat studenten in verschillende vormen kunnen communiceren, samenwerken en reflecteren en omdat digitale tools toegankelijk zijn voor studenten die fysieke mobiliteit missen.

Beschrijving van het ontwerpproces

Het ontwerpproces van het designteam Internationalisering@home verliep in verschillende fasen die elkaar organisch opvolgden. Hoewel het team onderweg te maken had met wisselingen, nieuwe inzichten en verschuivende accenten, ontwikkelde zich gaandeweg een stevig en evidence-informed ontwerpproces. Een rode draad door alle fasen heen was de intensieve inzet van Miro als gezamenlijke denk- en ontwerpomgeving (zie figuur 1).

Figuur 14 Deel van de Miro waarop het designteam thematisch informatie verzamelde

The screenshot shows a Miro board with four main sections:

- Do's en don't's:** A list of guidelines for internationalization at home, including points like 'Be aware of the cultural differences' and 'Encourage students to share their own experiences'.
- Instructional Strategies that promote/facilitate cross-cultural collaborative online learning:** A list of strategies such as 'Asynchronous discussion', 'Synchronous discussion', and 'Collaborative writing'.
- Voorbeelden voor lesprogramma/ werkvormen/ regels:** A collection of lesson plans and activity examples, including a 'Table 5. Six lessons: Internationalization at Home'.
- Voorbeelden van digitale tools:** Examples of digital tools used in the design process, such as 'Lecturif' and 'Canvas LMS'.

Fasen ontwerpproces

Vraagverheldering – van brede ambitie naar gedeelde focus: Het designteam begon met het verkennen van de brede, gedeelde ambitie uit het eerste vraagarticulatiegesprek: internationalisering toegankelijker en duurzamer maken voor alle studenten en leerlingen. Hoewel het thema direct herkenning oepriep, werd al snel duidelijk dat ieder teamlid een ander beeld had bij internationalisering@home. Sommigen dachten vooral aan online samenwerking, anderen aan wereldburgerschap, weer anderen aan inclusieve mobiliteit of interculturele communicatie.

In de eerste bijeenkomsten werkte het team daarom vooral aan verheldering van taal, doelen en uitgangspunten. De tweede vraagarticulatie, die plaatsvond vanwege meerdere wisselingen in het team, maakte zichtbaar dat het team zich gezamenlijk richting de kern had bewogen: interculturele sensitiviteit. De praktijkvraag werd aangescherpt, en daarmee ook de focus van het ontwerp.

Werkhypothese: Er is gedurende verschillende gezamenlijke fysieke bijeenkomsten een werkhypothese opgesteld, die gedurende het proces verschillende keren is aangescherpt en verder geconcretiseerd.

Verkennen en verzamelen: Door middel van literatuurstudie, praktijkverkenning en het raadplegen van experts zijn met name de volgende onderwerpen en concepten onderzocht:

- interculturele ontwikkeling in digitale contexten;
- het belang van voorbereiding en nabespreking;
- hoe digitale ontmoetingen gestructureerd moeten worden om effectief te zijn;
- en welke misvattingen veel lerarenopleiders en leraren hebben bij online samenwerken.

Naast het ordenen van eigen ideeën en input vanuit de praktijk, verzamelde het team een breed scala aan literatuur, zijn gesprekken gevoerd met lectoren en andere experts en zijn relevante websites geraadpleegd. De inzichten uit de verkenning werden in Miro samengebracht in een overzicht van definities, kernconcepten en theoretische onderleggers. De bijdragen van onder andere Ingrid Bartels (docent-onderzoeker bij de HAN International School of Business) waren daarin richtinggevend. Haar Comenius-onderzoek *Raising Global Citizens @home* gaf belangrijke inzichten in wat er reeds bekend was over internationalisering@home. Door deze verkenning kwam de focus van het designteam niet te liggen op het ontwerpen van een leerarrangement (die bleken er namelijk al best veel te zijn), maar het samenbrengen van deze voorbeelden van leerarrangementen en inzichten in de organisatie daarvan in een handleiding voor lerarenopleiders en leraren.

“We begonnen met honderd losse puzzelstukjes. Pas in de Miro-borden zag ik hoe het één geheel werd.”

(docent, in evaluatiegesprek 19-11-2025)

Ontwerpprincipes opstellen: Het team verzamelde alle inzichten van de praktijkverkenning in Miro en vertaalde deze naar een set ontwerpeisen, die fungeerden als kompas voor de ontwikkeling van de handleiding. Deze eisen betroffen onder meer:

- de noodzaak van expliciete voorbereiding op interculturele interactie;
- het belang van digitale etiquette voor veiligheid en gelijkwaardigheid;
- het kiezen van tools op basis van didactische in plaats van technische argumenten;
- differentiatiemogelijkheden voor studenten en leerlingen met uiteenlopende achtergronden;
- het bieden van structuur via een concreet stappenplan;
- en het expliciet maken van leerdoelen rond interculturele sensitiviteit.

Ontwerpen, experimenteren en evalueren: Gedurende de looptijd van het designteam werden de bijeenkomsten steeds meer werk- en ontwerpessies. In Miro werden concepten voor de handleiding uitgewerkt in:

- mogelijke hoofdstukindelingen;
- beslisbomen;
- stappenplannen voor lerarenopleiders en leraren en studenten;
- verzamellijsten van online werkvormen;
- voorbeelden van interculturele leeractiviteiten;

- micro-interacties (bijv. kennismaking, reflectievragen, taalondersteuning);
- en formats voor voorbereiding, uitvoering en nabespreking.

Bepaalde onderdelen van de handleiding zijn voorgelegd aan collega's (getest) en andere delen zijn ook werkelijk met studenten uitgevoerd.

Een hele betekenisvolle ervaring kwam van Kees-Jan, die begeleiding gaf aan een internationale groep studenten. Kees-Jan werkte in een online groep met studenten uit verschillende landen en culturele achtergronden, die samen leerden over de Sustainable Development Goals (SDG's). Omdat hij weet hoe snel er misverstanden kunnen ontstaan wanneer communicatie uitsluitend digitaal verloopt en non-verbale signalen grotendeels wegvallen, heeft hij bij aanvang van de samenwerking expliciet uitgelegd wat netiquette is en waarom dit essentieel is voor respectvolle communicatie. Hij maakte met studenten afspraken over basale maar cruciale digitale omgangsvormen: het gebruik van camera en microfoon, hoe en wanneer iemand het woord neemt, hoe je reageert in de chat, het stellen van vragen, het omgaan met stiltes, en hoe je constructieve opmerkingen formuleert zonder onbedoeld te botsen met culturele normen of gevoeligheden. Deze afspraken bleken een voorwaarde voor veiligheid en vertrouwen. Wat vooral opviel in zijn experiment was dat netiquette niet iets vanzelfsprekends is, zelfs niet voor digitale generaties. Studenten bleken het prettig te vinden dat deze afspraken niet impliciet bleven, maar samen werden vastgesteld en gedragen. "Door deze regels in te stellen, bood ik een basis waarbinnen iedereen zich veilig voelde om zijn of haar ideeën te uiten." Daarnaast was er aandacht voor digitale veiligheid en privacy: wat deel je wel en niet in een internationale groep, hoe borg je vertrouwelijkheid wanneer studenten materiaal of persoonlijke ervaringen delen, en hoe ga je om met opname-instellingen of gedeelde schermen? "Door netiquette actief te integreren, ontstond er een online leeromgeving waarin elke student zich gehoord en gerespecteerd voelde."

Overdragen en delen: In de laatste fase van het ontwerpproces stond de vraag centraal hoe de opbrengsten van het designteam duurzaam konden worden geborgd en gedeeld met collega's binnen en buiten de HAN. Na verkenning van mogelijkheden om de handleiding als stappenplan weer te geven op een interne site van de HAN (HANinsite) ontstond tijdens de eindevaluatie het idee om de handleiding niet alleen binnen de HAN te delen, maar om deze toegankelijk te maken voor een bredere groep onderwijsprofessionals die met internationalisering@home aan de slag wil.

Gebruikte (meet)instrumenten

Omdat de handleiding nog niet als geheel is ingezet door lerarenopleiders en leraren en er ook nog geen concrete evaluatie van internationaliseringscompetenties heeft plaatsgevonden zijn er nog geen meetinstrumenten ingezet. Wel is in de handleiding een handreiking geschreven voor de evaluatie van de internationalisering@home activiteit waar verschillende instrumenten (vragenlijsten, reflectiemethoden, etc.) staan voor het meten van verschillende concepten (interculturele sensitiviteit, interculturele communicatie competenties, multiculturele persoonlijkheidskenmerken bestaande uit: interactie betrokkenheid, respect voor andere culturen, zekerheid in interactie). Deze zijn verzameld uit verschillende wetenschappelijke bronnen zoals weergeven in Figuur 2:

moeite hebben om onbevooroordeeld met culturele diversiteit om te gaan. Dit dragen ze dan over op hun eigen leerlingen. Bovendien zien zeker niet alle lerarenopleiders en leraren het belang of de meerwaarde van interculturele sensitiviteit en internationalisering@home. Die weerstand hielp het team scherper te zien waar hun ontwerp daadwerkelijk verschil kon maken:

“We zaten op een weg met heel veel zijweggetjes, en ineens zagen we waar wel behoefte aan was.”

(docent, in evaluatiegesprek 19-11-2025)

Dit leidde tot het inzicht dat internationalisering@home niet eerst een verhaal nodig heeft, maar praktisch houvast, iets wat lerarenopleiders en leraren direct kunnen inzetten, zonder extra ballast. Dat besef gaf richting aan de keuze voor een handleiding in plaats van een omvangrijk leerarrangement.

Lerarenopleiders en leraren ontdekten dat intercultureel leren in een digitale omgeving niet vanzelf ontstaat. Integendeel: zonder structuur, voorbereiding en duidelijke afspraken ervaren studenten onveiligheid, terughoudendheid of ongemak. Digitale interculturele interactie vraagt daarom om veel explicietere begeleiding dan fysieke ontmoetingen. Een belangrijk inzicht daarbij was het cruciale belang van digitale etiquette als voorwaarde voor digitale veiligheid. Zowel Kees-Jan als Itske markeerden dit moment als een hartje: “Het was zo logisch, maar ik had er nooit eerder bij stilgestaan.” Het inzicht dat online samenwerking nooit neutraal is en dat impliciete normen per cultuurverschillen is heel relevant als je online met mensen uit verschillende culturen samenwerkt. Dit werd bevestigd in de praktijkervaring van Kees-Jan met netiquette: wanneer afspraken over communicatie expliciet worden gemaakt, verandert de dynamiek van de groep. Studenten voelen zich veiliger, durven meer te spreken en kunnen culturele verschillen gemakkelijker bespreekbaar maken.

Een ander terugkerend inzicht betrof het belang van interdisciplinaire samenwerking. Het designteam bracht mensen samen met heel verschillende achtergronden: wereldburgerschap, special needs education, onderwijsontwerp, ict en internationaal onderwijs. Die diversiteit leidde in het begin tot verwarring — maar later juist tot verdieping. Het team leerde dat rijkdom en complexiteit hand in hand gaan: een brede start levert uiteindelijk een steviger ontwerp op. Tegelijkertijd werd de invloed van organisatiecultuur voelbaar. Bezuinigingen, werkdruk en verschuivende prioriteiten zorgden ervoor dat sommige collega's minder betrokken waren of geen ruimte zagen om mee te denken. Dit leidde tot een inzicht dat niet direct over internationalisering ging, maar over onderwijsinnovatie in het algemeen, namelijk dat innovatie vraagt om ruimte, stabiliteit en erkenning. Wanneer die ontbreken, is motivatie kwetsbaar, zelfs bij enthousiaste lerarenopleiders en leraren.

Tijdens de eindevaluatie kwam bij alle deelnemers het besef dat dit designteam een stukje blijvende persoonlijke ontwikkeling heeft gebracht. Itske ontdekte dat ze meer waarde kon creëren dan ze vooraf dacht en met deze handleiding, juist omdat die zo laagdrempelig is, kan bijdragen aan vormen van internationalisering, zelfs als dit binnen de Onderwijspecialisten geen speerpunt meer is. Kees-Jan benoemde dat zijn perspectief op digitalisering en begeleiding blijvend is veranderd. Kirsten raakte (mede vanuit haar rol als docent bij de Master Ontwerpen van Eigentijds Leren en de rol die ze daar nu heeft genomen op het gebied van internationalisering) geboeid door de rijkdom van de literatuur en de complexiteit van interculturele processen en hoe deze bijdragen aan een meer inclusieve houding; iets wat voor lerarenopleiders en leraren onmisbaar is.

Bevorderende en belemmerende factoren

Het designteamproces werd beïnvloed door een mix van factoren op individueel, team- en organisatieniveau. Samen bepaalden deze in hoeverre het team kon samenwerken, verdiepen en tot producten komen.

Bevorderende factoren

Een belangrijke bevorderende factor was de intrinsieke motivatie van de teamleden. De wens om internationalisering toegankelijker en inclusiever te maken werd breed gedeeld. Deze betrokkenheid zorgde ervoor dat het team, ondanks vertragingen en wisselingen, steeds weer met energie aanhaakte. Ook de kennis en expertise binnen het team werkten versterkend. De combinatie van AE-lerarenopleiders met expertise in internationalisering en collega's van De Onderwijsspecialisten met ervaring in inclusief onderwijs gaf waardevolle diepgang. Deze diversiteit bood verschillende invalshoeken die de handleiding rijker maakten.

De rol van de tool Miro bleek eveneens cruciaal. Het bood overzicht, structuur en continuïteit. Deelnemers gaven aan dat Miro "rust bracht in een complex onderwerp" en hielp om dwarsverbanden en patronen te zien. De begeleiding door een ervaren procesbegeleider en onderzoeker vanuit iXperium, die gedurende het hele traject reflecties, structuur en feedback boden, werd als zeer ondersteunend ervaren. Tijdens de evaluatie werd bovendien genoemd dat de open cultuur van delen en hardop denken binnen het team het leerproces stimuleerde. Deelnemers durfden hun onzekerheden te uiten, vragen te stellen en samen te onderzoeken wat werkte.

Belemmerende factoren

Naast deze bevorderende factoren waren er ook duidelijke belemmeringen. De grootste was de wisselende samenstelling van het team. Door werkdruk, vertrek van deelnemers en verschuivende prioriteiten kostte het tijd om een stabiel werkritme te vinden. Daarnaast was onderzoekend werken nieuw voor veel lerarenopleiders. Dit vroeg om extra begeleiding, herhaling en tijd om zich de werkwijze eigen te maken. Sommige deelnemers gaven aan dat ze zich in het begin "zoekende" voelden in de methodiek en terminologie.

Een andere belemmerende factor was de beschikbare tijd. Door onderwijsverplichtingen was het voor sommige teamleden lastig om tussen sessies door stappen te zetten. Hierdoor vertraagde het proces soms en moesten ontwerpkeuzes vaker opnieuw worden besproken. Tot slot was er onzekerheid over structurele borging: hoe krijgt de handleiding een vaste plek binnen curricula? Hoe zorgen we dat internationalisering@home onderdeel wordt van onderwijsbeleid en teamafspraken? Deze vragen bleven nog open en worden in het vervoltraject verder opgepakt.

Antwoord op de praktijkvraag

De praktijkvraag luidde:

Kunnen we een evidence-informed handleiding ontwikkelen waarmee lerarenopleiders en leraren ict-rijke, online leerarrangementen kunnen ontwerpen die bijdragen aan de interculturele sensitiviteit van studenten en leerlingen?

Op basis van het ontwerp-, experimenteer- en evaluatieproces concludeert het designteam dat de handleiding lerarenopleiders effectief ondersteunt in het ontwerpen van online interculturele activiteiten. De handleiding biedt lerarenopleiders en leraren concrete houvast om interculturele leeractiviteiten doelgericht te ontwerpen, passend bij diverse doelgroepen en onderwijscontexten. De combinatie van theorie, praktische werkvormen, digitale tools en begeleidingsrichtlijnen maakt het voor lerarenopleiders en leraren mogelijk om

online internationale samenwerking te faciliteren op een manier die waarden als veiligheid, respect en inclusiviteit centraal stelt.

De praktijkervaringen laten zien dat ict een sterk middel kan zijn om interculturele inzichten te ontwikkelen, mits het bewust en pedagogisch onderbouwd wordt ingezet. De handleiding helpt daarbij door lerarenopleiders en leraren stap voor stap door het ontwerpproces te leiden en expliciet aandacht te besteden aan voorbereiding, begeleiding, reflectie en differentiatie. Daarmee is de handleiding een antwoord op de praktijkvraag en vormt zij een solide basis voor verdieping en opschaling.

Implementatie en vervolg

Tijdens de evaluatie werd duidelijk dat het team de handleiding niet alleen wil afronden, maar ook bredere implementatie nastreeft. De deelnemers benadrukten dat de handleiding het meest tot zijn recht komt wanneer deze voor iedereen toegankelijk is — niet alleen voor de HAN-gemeenschap, maar voor het hele onderwijsveld. De handleiding is gepubliceerd via een iXperium-pagina, zodat leraren, lerarenopleiders, studenten en internationale partners er vrij gebruik van kunnen maken. Dit draagt bij aan de duurzaamheid van de opbrengst en sluit aan bij het doel om internationalisering@home breed te ondersteunen.

Verantwoording

Dit designteam is ingericht in het kader van het HAN Koersbeeldprogramma Digi- en Datavaardig. Het designteam bestond uit lerarenopleiders en leraren vanuit de HAN en de Onderwijsspecialisten. Het designteam werd ondersteund door een procesbegeleider en onderzoeker van het iXperium Centre of Expertise Leren met ict.